

Punane Raamat

Korduma Kippuvad Küsimused

1. Mis on Punane Raamat?
 - a. Punane Raamat on põhjalik inventuur looduses elavate liikide olukorrast. Kasutades IUCN-i (Rahvusvaheline Looduskaitse Liit) poolt teaduslikult välja töötatud reeglistikku hinnatakse liikide väljasuremisohtu. Punase Raamatu koostamise kriteeriumid on ühtsed kogu maailmas. Punast Raamatut tunnustatakse kui kõige autoriteetsemat andmestikku bioloogilise mitmekesisuse olukorra kohta.
2. Kas Punane Raamat on raamat?
 - a. Tänapäevane Punane Raamat on andmebaas. Inglisekeelses tekstis kasutatakse terminit *Red Data List* (Punane Nimestik). Kuivõrd Punase Raamatu algaastatel oli ainus võimalus andmete kokkupanekuks, levitamiseks ja kasutamiseks materjali raamatu vormis avaldamine, siis nii saigi Punane Raamat endale raamatu nime. Ei saa välistada, et edaspidi on ka eesti keeles mõistlik Punase Raamatu asemel kasutada Punase Nimestiku /= ohustatud liikide nimestik/ mõistet. Samas võib Punase Raamatu andmebaasi alati ka raamatuna välja anda.
3. Millal sai valmis esimene Punane Raamat?
 - a. Esimese väljasuremisohtu olevate taime- ning loomaliikide nimestiku kinnitas Rahvusvaheline Looduse ja Loodusvarade Kaitse Liit (alates 1994. aastast Rahvusvaheline Looduskaitse Liit, lühendatult IUCN) aastal 1949.
4. Millal valmisid Eesti Punased Raamatud?
 - a. Esimene Punane Raamat sai valmis 1979 ja oli ametlikuks kasutamiseks mõeldud andmebaas (neljas eksemplaris koostatud lahtistele värvilistele lehtedele kirjutatud andmestik). Sellest anti 1982 välja illustreeritud raamat.
 - b. Teine Punane Raamat valmis 1988. Teise Punase Raamatu nimekirjad avaldati 1990 teatmeteoses "A & O".
 - c. Kolmas ja praegu kehtiv Punane Raamat valmis ja ilmus kohe ka raamatuna 1998.
5. Kes tegid Eesti Punased Raamatud?
 - a. Kõik Eesti Punased Raamatud on koostatud Eesti Teaduste Akadeemia Looduskaitse Komisjoni juurde moodustatud toimkondade poolt. Iga toimkonna juhiks on olnud selleaegne komisjoni esimees. Punane Raamat on olnud alati paljude loodusteadlaste ühistöö tulemus.
6. Kes teevad praegu Eesti Punast Raamatut?
 - a. Punase Raamatu koostamiseks on Eesti TA Looduskaitse Komisjoni juurde moodustatud toimikond järgmises koosseisus:

Toimkonna esimees: Urmas Tartes, EMÜ PKI, Eesti TA LKK esimees
Toimkonna liikmed, koos vastutatava valdkonnaga:
Erast Parmasto (EMÜ PKI) - seened
Tiina Randlane (TÜ BÖI) - samblikud
Erich Kukk (TÜ BÖI) - vetikad
Nele Ingerpuu (TÜ BÖI) – samblad
Ülle Kukk (EMÜ PKI) - soontaimed

Tiiu Kull (EMÜ PKI) – soontaimed
Henn Timm (EMÜ PKI) – veeseligrootud
Jaan Luig (TÜ ZM) - selgrootud
Mati Martin (TÜ ZHI) - selgrootud
Ilmar Süda (EMÜ MMI) - selgrootud
Toomas Saat (TÜ EMI) - kalad
Riinu Rannap (KKM) - kahepaiksed, roomajad
Vilju Lilleleht (EOÜ) – linnud
Udo Timm (KKM ITK) – imetajad

Toimkond arutab Punase Raamatu koostamisega seonduvaid küsimusi ja täpsustab regionaalseid erisusi arvestades ühtsed reeglid. Näiteks missuguse struktuuriga saab olema andmebaas, kuidas käsitleda Punase Raamatu kontekstis võõrliike ja juhukülalisi või kuidas rakendada pindalalisi kriteeriume siis, kui kriteeriumi parameetrid ei sobi väikesele riigile. Samuti peab nii toimkond tervikuna kui ka vastavate rühmade juhid tagama, et kõikide rühmade osas tehakse tööd ühtse metoodika alusel, sest erinevate süstemaatiliste rühmade andmete läbitöötamiseks on lisaks toimkonna liikmetele vaja kaasata ka palju eksperte. Näiteks 1998.a. Punasel Raamatul oli üle 50 kaasautori.

7. Miks tehakse uut Punast Raamatut?

- a. Olukord looduses muutub ja need muutused on vajalik perioodiliselt läbi analüüsida. Seni on Eestis olnud ülevaatamise perioodiks ligikaudu 10 aastat. Edaspidi peab ülevaatamise periood vähenema 6 aastani.
- b. 1994. võttis IUCN vastu uue metoodika, mille alusel liikide seisundit hinnatakse. Seda metoodikat täiendati järgnevatel aastatel. Praegu kehtiv dokument pärineb juulist 2006 ja kannab versiooninumbrit 6.1. Põhiline metoodika muutus seisneb selles, et ühe või teise ohustatuse kategooria omistamise kriteeriumid peavad tuginema kvantitatiivsetele liigi seisundit iseloomustavatele näitajatele.

8. Kes töötas välja Punase Raamatu koostamise metoodilised alused?

- a. Punase Raamatu koostamise alused on välja töötatud IUCN-i poolt ja neid rakendatakse ühtsetena kogu maailmas.

9. Missugused on Punase Raamatu kategooriad?

Järgnevad kategooriate nimetused on esialgne tõlge inglisekeelsest tekstist. Toimkonnas võidakse mõnda nimetust korrigeerida.

- a. Hävinud (extinct EX) Eesti Punases Raamatus kasutatakse ka kategooriat Regionaalselt välja surnud (Regionally extinct RE).
- b. Looduses hävinud (extinct in the wild EW).
- c. Piirkonnas hävinud (regionally extinct RE)
- d. Äärmiselt ohustatud (critically endangered CR).
- e. Eriti ohustatud (endangered EN).
- f. Ohualtid (vulnerable VU).
- g. Ohulähedased (near threatened NT)
- h. Soodsas seisundis (least concern LC)
- i. Puuduliku andmestikuga (data deficient DD)
- j. Mittehinnatavad (not applicable NA)
- k. Hindamata (not evaluated NE)

Neist kolm kategooriat on ohukategooriad (CR, VU ja NT). Samuti tuleb ohukategooriana käsitleda kategooriat DD, kuni pole kogutud piisavalt andmeid lõpliku kategooria omistamiseks.

10. Kuidas paigutatakse liigid kategooriatesse?
 - a. Üldistatult öeldes on ühe või teise kategooria omistamise aluseks kvantitatiivne analüüs liigi arvukuse, levila muutuste ja ka levila ja populatsiooni absoluutse suuruse kohta. Näiteks kui viimase 10 aasta või kolme põlvkonna jooksul (kuid ka pikaealistel liikidel mitte enam kui 100 aasta jooksul) on asurkond vähenenud enam kui 90%, siis on liik äärmiselt ohustatud (CR). Kui vähenemine on 70% ja enam, siis on liik eriti ohustatud (EN), kui 50% ja enam, siis on liik ohualdis (VU). Analoogseid kriteeriume on kokku viis. Siis, kui andmed on lünklikud lõpliku otsuse langetamiseks, saab liik kategooria puuduliku andmestikuga (DD). Liigid, mille staatus ja arvukus on olnud stabiilne või kasvav ehk väljasuremisohu lähitulevikus oodata pole, paigutatakse kategooriasse soodsas seisundis (LC). Võõrliigid saavad kategooria mittehinnatavad (NA). Liigid, mille kohta kriteeriumite abil kaalumist pole veel rakendatud, saavad kategooria hindamata (NE). Täpsemalt saab kriteeriumitest lugeda IUCN-i koduleheküljel.
11. Kas liigi Punasesse Raamatusse kandmine tähendab, et see liik on automaatselt kaitse all?
 - a. Punasesse Raamatusse võetud liik ei tähenda automaatselt kaitse alla võtmist ka siis, kui liik kuulub ohukategooriasse. Punane Raamat näitab ära seda, kus on probleemid, millega tuleb looduskaitset tegeleda, lähenedes juba asjale komplekselt. Näiteks on looduskaitse tegevuses vahe, kas ohustatuks osutub lendorav või nudipaeluss.
12. Missuguseid andmeid Punane Raamat veel sisaldab?
 - a. Lisaks kategooriatele ja kriteeriumitele lisatakse andmeid liikide elupaikade, ohutegurite, senise kaitsekorralduse jms. kohta. Samuti peab andmebaasis olema dokumenteeritud kogu hindamise protsess. Täpsemalt on andmetele esitatavad nõudes sätestatus IUCN-i juhendis.
13. Kust saadakse andmed Punase Raamatu koostamiseks?
 - a. Loodusteadlaste varasematel aastatel toimunud välitööd
 - b. Viimaste aastate kohta saab materjale ka eluslooduse seireprogrammist
 - c. Vajadusel tehakse kordusuuringud
14. Kuidas tagatakse andmebaasi avalik kasutus?
 - a. Punase Raamatu tegemisse kaasatud inimestega sõlmitud lepingutes on säte, millest tulenevalt annavad töö tegijad oma töö varalised õigused üle EMÜ PKI-le. EMÜ PKI on Eesti TA Looduskaitse Komisjoni baasasutusena KIK-i lepingupartner ja annab need õigused omakorda üle KIK-ile. KIK on riigiasutus, mis rahaliselt toetab uue Punase Raamatu koostamist.
15. Kas Punane Raamat saab kunagi lõplikult valmis?
 - a. Ei. Loodus muutub. Looduse uurimine areneb. Punast Raamatut tuleb seetõttu pidevalt täiendada uute andmetega. Siiski on uue Punase Raamatu andmebaasi koostamisele seatud esmane kindel tähtaeg (28. 06. 2008), millise seisuga kogutud

andmed võetakse kokku ja esitatakse ülevaade Eesti elurikkuse uurituse tasemest ja liikide ohustatusest.

16. Kuidas seondub Punane Raamat olemasolevate eluslooduse andmebaasidega?
- Punase Raamatu andmebaasi üheks selgrooks on Tartu Ülikooli Loodusmuuseumi poolt loodud Eesti liikide nimestik. Liiginime kaudu saab andmeid seostada kõikide olemasolevate eluslooduse andmebaasidega. Avalikkusele tehakse Punane Raamat kättesaadavaks identsete peegeldustena Keskkonnaministeeriumi Info-Tehnokeskuse ja Tartu Ülikooli Loodusmuuseumi infosüsteemides. Kättesaadavus kahes kohas tagab andmetele ligipääsu ka siis, kui ühes kohas näiteks toimub serveri uuendamine.
17. Mis meil Punasest Raamatust kasu on?
- Punane Raamat näitab meile, milline osa bioloogilisest mitmekesisusest ja kui suurel määral on ohustatud.
 - Teeb kindlaks ja dokumenteerib liigid, mille kaitse järgi on kõige suurem vajadus.
 - Saadakse teada bioloogilise mitmekesisuse vähenemise ulatus maailmas.
 - Näitab ära taseme, millelt lähtudes saab jälgida liikide olukorra muutumist tulevikus.
 - Punane Raamat annab meile ka ühtlasi ülevaate elurikkuse uuritusest.
18. Vajalikke linke:
- www.iucn.org
 - <http://www.iucnredlist.org/>
 - www.zbi.ee/punane
 - www.zbi.ee/talkk

Punase Raamatu KKK koostas Punase Raamatu toimkond
30.01.2007